

економічних зон в Україні, які останнім часом набули особливої гостроти, не призведуть до закриття Яворівської СЕЗ. Недаремно ця зона отримала всебічну підтримку Львівської обласної державної адміністрації і визнана одною з найкращих у нашій країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стеченко Д. Управління регіональним розвитком: Навчальний посібник. - К.: Вища школа, 2000. - С.197-201.
2. Державне регулювання економіки: Підручник / Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. / За ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН вищої школи України І.Р.Михасюка. - 2-е вид., виправлене і доповнене / Львівський національний університет ім. І.Франка. - К.: Атіка, Ельга - Н, 2000. - С.534-542.

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Колот А. М., д-р екон. наук,

Київський національний економічний університет

Ринок як одне з великих досягнень людської цивілізації пройшов випробування часом і довів свою значну життєву силу. Є всі підстави стверджувати, що новітня історія не знає жодного прикладу високорозвиненої, мобільної, гнучкої, ефективно функціонуючої економіки без ринку.

В той же час ринок слід розглядати як складову моделі соціально-економічного розвитку, а не як її всеохоплюючу систему. Ринкової економіки, яка б функціонувала виключно на принципах саморегулювання в світі практично не існує. Ринок справляє величезний вплив на економічні, соціальні, міждержавні відносини, але він не в змозі їх упорядкувати, привести в систему з урахуванням інтересів всіх соціальних сил суспільства. Іншою важливою складовою ефективно функціонуючої моделі соціально-економічного розвитку є державне регулювання.

Ринкове і державне регулювання – це єдиний економіко-правовий та організаційно-економічний механізм, який має постійно пристосовуватися до внутрішніх і зовнішніх умов господарювання, які змінюються у часі та просторі, що підтверджується всім світовим досвідом і зафіксовано наукою. Відомий економіст П.Самуельсон, досліджуючи роль держави у функціонуванні ринкової економіки,

справедливо відзначав, що обидві сторони - ринок і держава - суттєві. Управляти економікою за відсутності того чи іншого все одно, що намагатися аплодувати однією рукою.

За будь-яких моделей ринкової економіки за державою завжди залишаються такі класичні функції, як: стимулювання ділової активності і боротьба з монополістичними тенденціями, захист прав власності, забезпечення законності і правопорядку у сфері господарювання, свободи підприємництва; регулювання грошового обігу, забезпечення стійкості національної валюти; формування і реалізація соціальної політики; контроль за зовнішньоекономічною діяльністю; забезпечення економічної та екологічної безпеки країни тощо. Ні одна з наведених функцій не зникає і не втрачає своєї ролі. В історичному аспекті зміни стосуються лише форм, способів, механізмів здійснення державою цих функцій.

Важливою складовою державного регулювання економіки є участь держави у визначенні і реалізації соціальної політики і формуванні та регулюванні соціально-трудових відносин. Саме останні аспекти соціально-трудової сфери і є основним предметом дослідження цієї статті.

Світовий досвід свідчить, що жодна країна, навіть з найрозвиненішою ринковою економікою, не обходиться без активного втручання у процеси регулювання соціально-трудових відносин, хоч методи, сфера та масштаби державного впливу, звичайно, різні.

Багатоманітність функцій держави у соціально-трудовій сфері впливає з її статусу та ролі у життєдіяльності суспільства в цілому. Виступаючи одночасно чи поперемінно у різних ролях, а саме: власника засобів виробництва і роботодавця, законодавця, ініціатора соціального діалогу, арбітра, посередника, примирювача, гаранта прав і свобод членів суспільства, держава відіграє значну роль у формуванні, регулюванні та розвитку соціально-трудових відносин. Перш за все держава виконує законодавчу функцію, формує та вдосконалює національне трудове законодавство з урахуванням Конвенцій і Рекомендацій МОП та відповідно до національних умов.

Сучасна практика переконливо свідчить, що законодавча функція держави має велике стабілізуюче значення для соціально-трудових відносин. Правова регламентація у цій сфері стосується таких принципових питань як офіційне визначення суб'єктів і органів соціального партнерства, розробки правил і створення механізмів взаємодії сторін відносин у сфері праці, укладання правових норм їхньої відповідальності за невиконання колективних договорів, угод та інших спільних домовленостей, встановлення державних мінімальних соціальних стандартів та

дієвості механізму їх застосування.

Ілюстрацією ролі держави в правовому регулюванні інституту колективних переговорів і укладення угод (договорів) можуть слугувати положення діючого французького Кодексу праці, який, кваліфікуючи колективну угоду як договір про умови та соціальні гарантії, уточнює: “Угода може містити положення більш справедливі для трудящих, ніж діючі закони і інструкції. Ці положення не можуть порушувати правил суспільного порядку, що випливають з них”[1, 176]. Отже, в тексті угоди можуть бути будь-які статті (положення), які покращують умови праці найманих працівників або ж забезпечують їм додаткові гарантії.

Значною є роль держави як сторони соціального партнерства. Тристороннє співробітництво – перевірена на практиці багатьох країн форма досягнення балансу інтересів держави, роботодавців, найманих працівників. За такої форми навантаження у реалізації соціальної політики розподіляються між трьома партнерами, а органи, які представляють інтереси держави, мають можливість на практиці перевірити дієвість принципів соціального партнерства, досконалість діючої правової бази та реалізувати загальнодержавні інтереси. При цьому держава має здійснювати процедури, що забезпечують регулярність і ефективність консультацій та переговорів між представниками сторін соціального партнерства з питань, які складають предмет соціально-трудова відносин.

Сприяння держави інституту колективних договорів в країнах з ринковою економікою полягає і в тому, що урядові структури надають приватним підприємствам консультативну і науково-методичну допомогу з різноманітних питань – від надання інформації про рівень заробітної плати в окремих сегментах ринку праці до допомоги у розробці систем оплати праці по застосуванню норм діючого трудового законодавства.

В багатьох західних країнах (США, ФРН, Франція, Бельгія, Італія та ін.) при сприянні державних органів розроблені довідково-методичні матеріали з питань тарифікації робіт і персоналу, нормування праці, регламентації трудової діяльності тощо.

Значна роль належить державним органам і в регулюванні питань, що пов’язані із застосуванням колективних договорів і угод, зокрема з встановленням правової відповідальності за невиконання умов останніх.

Стабілізуюча та регулююча роль держави в галузі соціально-трудова відносин проявляється і в поширенні сфери дії укладених договорів і угод на інші підприємства та суміжні галузі. Хоч формально колективні договори і угоди

поширюються лише на підприємства (організації), представницькі органи яких підписали ці акти, в реальній дійсності нерідко їхні умови поширюються державними органами на інші господарюючі суб'єкти. Підставою для цього є боротьба з недобросовісною конкуренцією та необхідність створення єдиного соціального простору в сфері праці. Подібна практика найбільш характерна для періоду економічної нестабільності, коли підприємці заради виживання у конкурентній боротьбі намагаються знизити витрати соціального характеру. Підприємці, які не охоплені колективними договорами і угодами, можуть суттєво знижувати витрати соціального призначення і тим самим отримувати певний економічний зиск. Правовий механізм поширення укладених угод на інші підприємства як запобіжник вирівнювання стартових умов підприємств діє у цілому ряді країн Західної Європи (Франція, Італія, ФРН, Нідерланди, Бельгія, Швейцарія).

Державу слід розглядати і як гаранта конституційних, законодавчих прав усіх сторін соціального партнерства, і як організатора, координатора, незалежного регулятора соціально-трудових відносин. Ці функції реалізуються як шляхом введення в дію законодавчих і нормативних актів, так і ініціюванням розвитку соціального партнерства, прийняттям державних програм удосконалення соціально-трудових відносин, участю у підготовці кадрів для соціального сектору, координацією наукових досліджень у цій сфері тощо.

Однією з основних ознак сучасного розвитку світового господарства є розгортання процесів глобалізації, які справляють суттєвий вплив на всю гаму соціально-економічних відносин, трансформують напрями і визначають тенденції розвитку національних економік. З огляду на це роль держави та її функції потребують зваженого і неупередженого аналізу в умовах, коли кожна країна включається в орбіту глобалізаційних процесів.

Глобалізація світового господарства – процес надто складний, суперечливий, багатовекторний. Політиками і науковцями до кінця ще не усвідомлена його роль у розвитку людської цивілізації. Існує значне розмаїття оцінок стосовно наслідків глобалізації світової економіки. Деякі економісти з розвитком цього історичного процесу пов'язують можливість вирішення глобальних соціально-економічних проблем, забезпечення гармонізації інтересів розвинених країн та тих, що розвиваються, сталий розвиток всієї глобальної системи, досягнення рівноваги між суспільством і природним середовищем.

В той же час немало економістів дають протилежну оцінку наслідкам глобалізації, вбачаючи у ній засіб підкорення всієї планети і можливість

експлуатувати більшу частину людства в інтересах верхівки фінансової олігархії.

Не ідеалізуючи позитивні аспекти глобалізації, не можемо погодитися з твердженнями, що мова йде не про закономірний історичний процес розвитку світової економіки, а про наслідок дій певних політичних і фінансових угруповань. Не можемо також і стверджувати, що глобалізація – це панацея від усіх економічних бід. Процеси включення економік окремих країн в світове господарство є дуже складними за змістом, суперечливими за наслідками і потребують глибокого аналізу та підготовки відповідних наукових висновків та рекомендацій.

Глобалізацію світового господарства за її наслідками не можна однозначно трактувати як добро або як соціальне зло. Маємо виходити з того, що глобалізація – це об'єктивне явище планетарного масштабу. Як і будь-який складний процес він потребує регулювання, приведення у певні змістовно-часові рамки. Загрозу, яку несе глобалізація, правомірно розглядати передусім як запізнення світової спільноти із заходами по урегулюванню цього планетарного процесу та запровадженню заходів, які обмежують поширення його негативних наслідків.

Якою ж є природа негативних наслідків процесів глобалізації? Світовий досвід свідчить, що для того, щоб скористатися плодами інтеграційних процесів, національна економіка повинна мати конкурентні переваги, а держава – здійснювати зважену політику щодо їх розвитку та реалізації. Повна ізоляція від процесів глобалізації і політика суцільної відкритості національної економіки - це дві крайності у проведенні економічної політики, результати яких виявляються приблизно однаковими. Наслідки штучного відгороджування від світової економіки і тих інтеграційних процесів, що там відбуваються, добре відомі з історії радянської доби. Спроба подальшої ізоляції і уникнення глобалізації означала б остаточне відсунення країни на периферію світової економіки. Втім процес більш глибокої інтеграції національної економіки в світове господарство не є простими за змістом, він має базуватися і регулюватися політичними рішеннями, мати державну підтримку, враховувати стан конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників.

Світова практика переконливо свідчить, що виграш від глобалізації розподіляється далеко не рівномірно. На сучасному етапі її плодами користуються здебільшого транснаціональні компанії, для яких фінансова і торгова глобалізація відкриває надзвичайно широкий доступ на нові ринки, до рідких ресурсів, кваліфікованої і відносно дешевої робочої сили. В той же час немало суб'єктів національного господарства – малі і середні підприємства, які не мають експертної орієнтації, підприємства з традиційною спеціалізацією (обробна промисловість,

трудомісткі неінноваційні виробництва), навіть ті, які функціонують в країнах з розвинутою ринковою економікою, потерпають від “відкритості” економіки і є прибічниками політики протекціонізму, обмеження впливу транснаціональних компаній на формування політики держави. В світовій практиці, включаючи практику нашої країни, існує немало прикладів вимивання цілих галузей економіки, яке відбувається під впливом процесів глобалізації, поглиблення залежності від імпорту, розмивання економічної структури і навіть образу життя, що формувалися десятиліттями.

Світ нині не потерпає від холодної війни, втім у ньому йде постійна війна товарів, війна за ринки та національні інтереси на цих ринках. Глобалізація та її основний прояв – відкритість національної економіки – обумовлюють потенційні вигоди, проте обмежують можливості незалежної макроекономічної політики на національному рівні. Аналіз свідчить, що у міждержавних відносинах продовжують тривати процеси перерозподілу ресурсів на користь країн так званого цивілізаційного центру, які розвиваються на основі постіндустріальних принципів, і подальшого нагромадження відсталості на іншому полюсі – в країнах з традиційною індустріальною технологією та доіндустріальним розвитком. Отже глобалізація економіки - це не лише вигоди, але й висока ймовірність втрат та зростання ризиків. Вона передбачає, що країни стають не просто взаємозалежними з причини формування системи міжнародного інтегрованого виробництва, зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень тощо, але й більш вразливими до негативного впливу світогосподарських зв'язків.

Немало зарубіжних економістів справедливо наголошують на загостренні під впливом процесів глобалізації проблем у соціально-трудовій сфері, проявом яких є зростання безробіття, поглиблення соціального розшарування, послаблення традиційних морально-етичних норм і зв'язків, десолідаризація суспільства тощо. Фахівці Науково-дослідного інституту соціального розвитку при ООН, визнаючи неоднозначність і суперечливий характер впливу глобалізації на соціально-трудову сферу, відзначають: “Відкриваючи небувалі можливості одним людям і цілим країнам, ті ж глобалізаційні сили відіграють не останню роль у зростанні зубожіння інших людей і країн, їх невпевненості у завтрашньому дні, у послабленні соціальних інститутів і систем соціального захисту, у розмиванні традиційних особистісних і суспільних цінностей”[2, 4].

Під впливом лібералізації зовнішньої торгівлі, розширення меж відкритості

національних товарних і фінансових ринків, зростання конкуренції між товаровиробниками відбуваються суттєві зміни в структурі і масштабах зайнятості. З'являються все більше можливості перенесення виробництва, а разом з ним і робочих місць, в інші країни, і перш за все в країни з більш дешевою робочою силою. Безумовні переваги тут отримують компанії розвинених країн, чия продукція виявляється найбільш конкурентоспроможною, і які мають можливість впливати на політичні рішення урядів держав світу, диктувати їм свої умови.

Вплив процесів глобалізації на стан ринку праці наглядно простежуються на прикладі нашої країни, де реальністю є вимивання з національного ринка праці робочих місць з високою і середньою "освітньою місткістю", створення робочих місць, що спотворюючи професійну структуру зайнятості, погіршують її перспективи в галузях, які можуть і повинні стати пріоритетними, а також відбувається зростання незатребуваності накопиченого людського капіталу тощо. Потенційна чи реальна загроза втрати робочих місць під впливом глобалізаційних процесів створює у суспільстві атмосферу невпевненості, негативно впливає на дотримання балансу сил між найманими працівниками і роботодавцями.

Складовою процесів глобалізації є зростаюча мобільність робочої сили, інтенсифікація міграційних процесів, наслідки яких суперечливі. При відсутності зваженої міграційної політики, серйозним випробуванням для національного ринку праці стає зростаюча конкуренція з боку країн з низьким рівнем заробітної плати, скорочення кількості робочих місць, на яких зайняте корінне населення, та зниження середнього рівня оплати праці, особливо некваліфікованої та низькокваліфікованої робочої сили.

Для країн, що розвиваються, а також країн з перехідною економікою серйозною проблемою стає відтік висококваліфікованої робочої сили. Глобалізація і технічний прогрес сприяють підвищенню попиту на підготовлену конкурентоспроможну робочу силу з боку транснаціональних компаній. За підрахунками західних вчених, еміграція висококваліфікованого фахівця рівнозначна вкладенню в економіку обраної ним країни 1 млн дол. Підраховано, що в результаті еміграції з Росії висококваліфікованих фахівців ця країна тільки в економіку США інвестувала більше 1 трлн дол. [3, 230].

Надзвичайно гострою для України є проблема інтелектуальної міграції. За різними оцінками, Україна в 90-ті рр. XX ст. втратила від 15 до 20 % свого інтелектуального потенціалу внаслідок еміграції найбільш підготовленої робочої сили. Вважаємо, що Україна вже досягла порогу "критичної маси" інтелектуальної

еміграції, за яким можливі незворотні наслідки. Сьогодні ми маємо виходити з того, що місце країни в світовому господарстві все більшою мірою визначається і буде визначатися якістю людського капіталу, станом освіти і рівнем використання досягнень науки і техніки на виробництві. Тому збереження в подальшому сучасної існуючої тенденції до втрати людського капіталу унеможливить в майбутньому створення конкурентних переваг і вихід продукції і економіки в цілому на світові рівні.

Неоднозначним є вплив процесів глобалізації на стан доходів працюючих. Результати останніх досліджень свідчать про різке збільшення прибутковості найбільших міжнародних корпорацій та поляризацію у рівнях доходів вищої управлінської ланки і пересічних працівників цих компаній. Так, у США середня заробітна плата управляючого компанії у 419 разів є більшою, ніж у робітника [3, 145]. В умовах жорсткої торговельної конкуренції стає проблематичною реалізація принципу *рівної оплати за рівну працю*, який проголошено у Статуті МОП.

Інтенсифікація процесів глобалізації супроводжується і таким негативним наслідком для соціально-трудової сфери, як масове поширення намагань роботодавців підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції за рахунок зниження заробітної плати і скорочення витрат на покращення умов праці.

Ще раз підкреслимо, що не можна дати однозначної оцінки наслідків глобалізації, як і не можна адміністративними засобами повністю вилучити країну із світових інтеграційних процесів. Натомість слід шукати оптимальні шляхи пристосування національної економіки до нових світових порядків, які формуються під впливом процесів глобалізації. Деякі негативні наслідки - "витрати глобалізації" слід пов'язувати не з природою цього явища, а з неготовністю або неспроможністю урядів багатьох країн і світової спільноти в цілому належним чином адаптувати свою політику до сучасних умов.

Можна погодитися з відомим фінансистом Дж.Соросом, який одну з основних причин поширення негативних наслідків процесу глобалізації вбачає у тому, що політичною елітою багатьох країн на озброєння взята ідея ринкового фундаменталізму, або вільного підприємництва, ними явно недооцінюється регулювання економічного розвитку у планетарному масштабі. "Навіть якщо ми відкладемо у сторону більш суттєві моральні і етичні питання, - зазначає Дж.Сорос, - і сконцентруємося лише на економічних проблемах, ідеологія ринкового фундаменталізму і тут виявиться глибоко і безнадійно помилковою. Іншими словами, ринкові сили, якщо їм надати повну владу, навіть в суто економічних і фінансових

питаннях викликають хаос і врешті-решт можуть призвести до падіння світової системи капіталізму” [4, 23].

В сучасних умовах принципового значення набувають питання відкритості економіки України. Фахівці МОП, аналізуючи рівень відкритості економіки цілого ряду країн з перехідною економікою, у тому числі і України прийшли до висновку, що це є “однією з найбільш дивовижних особливостей”[5, 79]. Темпи, з якими ці країни лібералізували свої зовнішньоторгові сектори призвели до того, що вони стали “одними з найбільш відкритих в економічному плані державами”. В той же час досвід більшості розвинених країн світу незаперечно свідчить, що процеси лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків регулюються в масштабах держави самим серйозним та дієвим чином. Незважаючи на загальну тенденцію лібералізації міжнародного обміну товарами, послугами, капіталом, ці країни зберігають і розвивають різноманітні інструменти регулювання експорту і імпорту, застосовують протекціоністські важелі, метою яких є захист і підтримка вітчизняних товаровиробників та споживачів, забезпечення національної економічної безпеки, отримання зустрічних поступок від партнерів у торговельно-економічних відносинах. Це дозволяє національним господарським комплексам та окремим підприємствам пристосуватися до зовнішніх умов, інтегруватися у міжнародний поділ праці, закріпити та розвинути конкурентні переваги.

В контексті глобалізації мають бути переглянуті існуючі тези про необхідність обмеження впливу держави на економіку ринкового типу. Автор не поділяє думки, що глобалізація світової і розширення відкритості національної економіки знижують роль державних інститутів і їх регулююче значення. За нашою оцінкою, твердження прибічників неоліберального варіанту економічного розвитку (Ф.Хайек, М.Фрідман та ін.), що в умовах глобалізації роль держави має зменшуватися, залишаються не більш, як теоретичним судженням.

Ідеї “дешевої”, “малої” держави, мінімального її втручання в економічне буття суспільства, що їх пропагує немало теоретиків і політиків Заходу та їхніх вітчизняних прибічників, потребують критичного сприйняття, адже при цьому не враховуються або ігноруються принаймні дві принципові обставини. *Перша.* Масштабність державного втручання в економіку, пріоритетність тих чи інших функцій держави об'єктивно залежить від рівня соціально-економічного розвитку суспільства, завдань, що стоять перед ним на конкретному етапі, а тому не існує стандартного набору функцій та єдиних чинників; які обумовлюють послаблення чи посилення ролі держави. *Друга.* Реальністю для більшості країн Заходу є

роль у її трансформації та приведенні в адекватний світовим реаліям стан.

Автор статті послідовно відстоював і відстоює точку зору, що ринкову трансформацію не можна віддавати на відкуп самому ринку, що лише “ринкові романтики” можуть намагатися скористатися перевагами ще не існуючих інститутів. “Мистецтво управління економікою, - підкреслював автор, - полягає передусім у віднайденні оптимального варіанту поєднання ринкових і державних важелів. Ринок повинен працювати, створювати сильні мотиви, мобільність, ефективність виробництва, а держава – йому активно допомагати, створювати “правила гри”, регулювати економіку на макрорівні, всіляко сприяти соціальному миру в суспільстві” [7, 20].

На жаль, застереження багатьох економістів, їхнє визначення і обґрунтування місця і ролі держави в економіці ринкового типу на той час належним чином не були оцінені. В подальшому необхідність багатопланового регулювання економіки з боку держави стала визнаватися все більшою кількістю представників науки. Ширилося розуміння необхідності дієвого державного регулювання і серед реформаторів та політичної еліти суспільства. Проте, можливість прискореної розбудови сучасної економіки ринкового типу було втрачено, як була втрачена і довіра значної частки населення до реформаторів та змісту реформ, які вони здійснюють.

Президент України Л.Д. Кучма у виступі на науковій конференції 16.11.2000 р. зазначав, що “однією з центральних проблем економічної політики наступного періоду є переосмислення ролі і місця держави... На жаль, тут теж доводиться вчитися на негативному досвіді. Демонтуючи основні підвалини адміністративної економіки, ми порушили золоте правило: держава може звільнити економіку від своєї присутності тільки там, де сформовані й ефективно діють повноцінні ринкові механізми. У нас на стартовому етапі вийшло знову з точністю до навпаки. І сьогодні треба виправляти ситуацію невідкладно. Альтернативи тут немає...” [8, 5].

Переосмислення ролі держави в сучасній економіці пов'язане як із завданнями, які стоять перед країнами з перехідною економікою, так і з тими процесами, які пов'язані із глобалізацією світової та поглибленням відкритості національних економік. Світова практика переконливо свідчить, що в умовах глобалізації роль держави в регулюванні економіки, зокрема її соціально-трудової сфери, набуває якісно нового значення. Зміни, які мають відбутися в діяльності держав в умовах глобалізації, пов'язані не з зниженням її абсолютної ролі, а з реструктуризацією напрямів її впливу на соціально-економічні процеси.

У подальшому має різко зрости участь держави у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, у розвитку необхідної для цього інфраструктури – науки, засобів зв'язку, фінансових інститутів тощо. Можна стверджувати, що на Заході реально має місце не згортання економічної ролі держави, а зміна його господарських функцій у напрямі більш активної участі в укріпленні світогосподарських позицій. Характерно, що в програмних документах та рішеннях ОЕСР акцент робиться не на дерегулюванні економіки, а на “реформі регулювання”.

Вважаємо, що існуючі теорії “малої” держави, зниження її ролі в регулюванні економіки є складовою свідомого “науково-теоретичного” та державно-дипломатичного тиску з боку Заходу на країни з перехідною економікою та країни, що розвиваються, з метою спонукання їх до більш швидкого та масштабного здійснення політики дерегулювання і максимальної відкритості їх економік, що далеко не завжди відповідає їхнім національним інтересам.

На думку автора прийняти виклики, які породжуються глобалізацією, можна лише опанувавши новий системний підхід до аналізу реальностей, які сформувалися у кінці минулого та на початку нового тисячоліття. При такому підході національну державу слід розглядати як відносно самостійну макросистему, суб'єкт загальносвітових відносин і одночасно як ланку, елемент, підсистему загальнопланетарної системи. Стратегічними завданнями держави в умовах глобалізації є опрацювання і здійснення виваженої загальнонаціональної економічної політики, яка дозволяє, по-перше, відповісти на виклики глобалізації; по-друге, всіляко сприяти сталому розвитку країни і максимально можливому використанню переваг, що пов'язані з розширенням доступу до новітніх технологій, світових ринків капіталів і товарів; по-третє, забезпечити захист загальнонаціональних інтересів, унеможливити або максимально знизити загрозу для національної економіки, яка є наслідком глобалізації; по-четверте, забезпечити зростання добробуту населення.

Правомірним є твердження, що в сучасних умовах недоречно протиставляти ідеологію протекціонізму ідеології вільних світогосподарських зв'язків. Питання має бути поставлене інакше, а саме: як оптимально поєднати два напрями господарського регулювання в інтересах максимально ефективного включення національної економіки у світогосподарські зв'язки. Різні форми і види обмежень, з якими буде зіштовхуватися на світовій арені вітчизняний товаровиробник, – це “сувора реальність” сьогодення. З урахуванням цих реалій має формуватися державна політика в Україні щодо захисту зовнішньоекономічних і зовнішньоторгових

інтересів країни. Ця політика не повинна бути набором ізольованих заходів по вирішенню тих чи інших проблем, які мають місце нині, а являти собою комплексну систему законодавчих та організаційно-економічних рішень, які спрямовані на досягнення основної мети - оптимального включення економіки в систему світогосподарських зв'язків, яке передбачає захист інтересів власних товаровиробників і передусім тих, які мають реальні чи потенційні конкурентні переваги.

Опрацьовуючи державну політику з цих питань, маємо керуватися і таким: регулювання зовнішньоекономічних зв'язків не означає тотального захисту національного виробництва від іноземної конкуренції, як і не означає надати повну свободу для природного відбору серед підприємств, залишивши на "плаву" лише кращі. Держава має всіляко сприяти покращенню структури економіки, зосередженню економічних ресурсів на перспективних напрямках, створенню конкурентних переваг в якомога більшій кількості товаровиробників. Саме при активній участі держави в Україні мають бути вирішені надзвичайно складні завдання - опрацювання і реалізація найбільш раціональних протекціоністських методів захисту національного ринку праці, підвищення рівня "закритості" окремих територіально-економічних зон, сегментів соціально-трудової сфери. Якщо не справимося з цим завданням, високою є ймовірність того, що економіка України не інтегрується у світову економіку, а, образно кажучи, "розчиниться" в ній.

З огляду на вищевикладене важливого значення набуває впровадження національної цілісної системи проведення соціально-трудової експертизи інвестиційних проектів за участю іноземних партнерів, міжнародних технологічних і економічних проектів, проектів законодавчих та нормативних актів, які пов'язані з лібералізацією зовнішньої торгівлі, регулюванням міграційних процесів на міждержавному рівні тощо. Здійснити це необхідно для захисту національних інтересів та вирішення загальносвітової проблеми: як найповніше скористатися потенційними перевагами відкритості національної і глобалізації світової економіки та унеможливити або знизити можливі втрати, передусім у соціально-трудовій сфері.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Code du travail. Article L. 132-4. – Paris: Dalloz. - 1990.
2. Тревоги Мира. Социальные последствия глобализации мировых процессов. - М., 1997.
3. Глобализация мирового хозяйства и место России / Отв.ред. В.П.Колесов,

М.Н.Осьмова.- М.: Экономический факультет, ТЕИС, 2000.

4. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности. - М., 1999.- С.23.

5. Политика в области занятости в условиях глобализации экономики. - Женева: МОТ, 1996. - С.79.

6. A Survey of the World Economy. The Future of the State // The Economist. - 1997, 20 September.

7. Колот А.М. Оплата праці на підприємстві: організація та удосконалення. - К.: фірма "Праця", 1997. – С.20.

8. Україна: підсумки соціально-економічного розвитку та погляд у майбутнє / Виступ Президента України Л.Д.Кучми на науковій конференції 16 листопада 2000 року // Урядовий кур'єр. – 2000, 18 листопада, - №215. – С.5.

РИНОК ПРАЦІ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ (СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ)

Куценко В.І., д-р. екон. наук, професор,

Комарова О.А.,

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

Для всіх країн світу зайнятість в системі економічних і соціальних проблем займає провідне місце та разом з показниками рівня життя виступає своєрідним індикатором соціальних процесів. І це зрозуміло, бо для людини її робота – це джерело доходу, можливість реалізувати свої здібності, зайняти певне місце в суспільстві, а для самого суспільства – це головне джерело багатства. Останнім часом спостерігається загострення проблем зайнятості в світі. Україні необхідно враховувати це, розробляючи стратегічні завдання свого розвитку на найближчі десять років. Адже за даними Міжнародної організації праці (МОП) у світі близько 1 млрд. працездатних, або третина робочої сили світу, залишається безробітними та не повністю зайнятими [1].

Поглиблення соціально-економічної кризи, посилення невизначеності та нестабільності в суспільстві спричинили певні зміни в зайнятості населення нашої країни. Останніми роками значно ускладнилася ситуація на ринку праці внаслідок